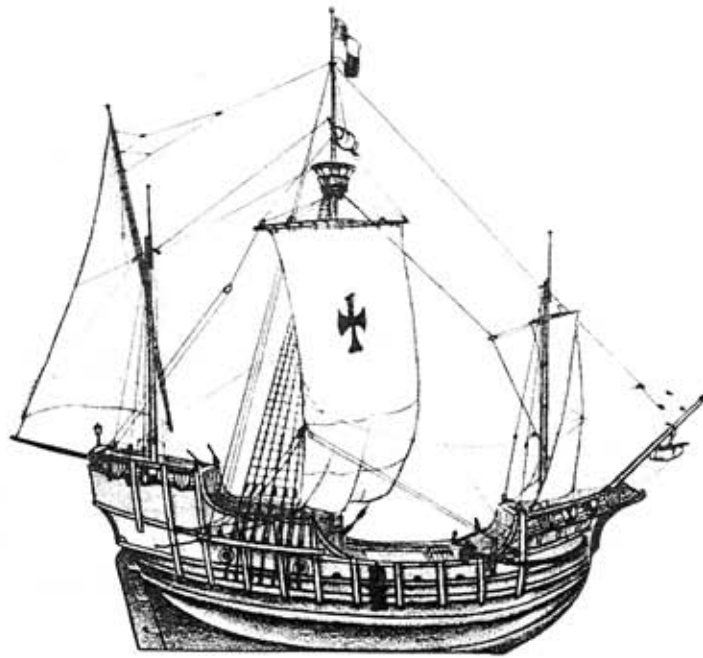

Centre d'estudis **colombins**

Model de la *Santa Maria*
segons disseny de R.C. Anderson.
A la Galeria d'Art Americà, Phillips Academy, Andover.

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmaes) - 08003 BARCELONA
Tel. 93 319 80 50 - Fax: 93 310 69 00

Butlletí del Centre d'Estudis Colombins
ANY VII / Núm. 22 / 1998 / Preu: 300 Pts. - 18 FF

22

ANY V / Núm. 22

Director: Joaquim Arenas i Sampera

Secretaria de redacció:

Teresa Clota i Jaume Cañadas

Editor: Òmnium Cultural

Imprimeix: CDDLCC, Paral·lel, 186

08015 - Barcelona

Dipòsit Legal: B- 16689/95

Sumari

Editorial

Vida del Centre

Tribuna

- En la mort d'un historiador il·lustre: Luis Ulloa
Text de Martí de Riquer

Articles

- Esbós humà del bibliòfil i del recercador Josep Porter
per Maria Porter
- L'«Archivo colombino de Barcelona» de Jaume Colomer i Montset
per Francesc Albardané
- La tornada d'En Colom a Barcelona
per Jordi Bilbeny

Bibliografia i Addenda

per Marina Ruiz i Joaquim Arenas

Fe d'errates

NOTA

S'autoritza la reproducció, parcial o total, dels articles publicats en aquest butlletí, sempre que s'hi faci constar la procedència. Agraïrem que se'ns fes arribar un exemplar de les publicacions on els nostres treballs hagin estat reproduïts o esmentats o fins i tot una fotocòpia que identifiqui la publicació i la data d'edició.

Editorial

Comencem l'any acadèmic amb bon peu gràcies a la tasca constant dels nostres recercadors i l'escalf traduït en assídua concurrència dels nostres socis als actes organitzats pel Centre.

La inauguració del curs acadèmic el proppassat mes d'octubre, amb l'aportació de l'anàlisi cartogràfica en la lliçó inaugural a càrrec del professor Joan Verdera, omplí bastament la sala Fèlix Millet de la seu del Centre, al Palau Dalmaes, en el qual ens acull en qualitat de delegació funcional Òmnium Cultural.

Dies abans, però, els mitjans de difusió

nacionals, estatals i àdhuc internacionals es feien ressò de la troballa del document manuscrit de Serra i Postius sobre la naturalesa catalana de Cristòfol Colom.

El document en qüestió era referit pel seu contingut per diversos recercadors, però mai no se'n va saber l'ubicació de l'original i, val a dir-ho, el contingut exacte de les seves ratlles. Ha estat el professor Jordi Bilbeny que ha trobat la font primera, és a dir el document original, i l'ha pogut llegir i divulgar-ne el contingut, la còpia del fragment cabdal.

Un altre fet important que ens confirma les paraules amb què comencem l'editorial és la publicació del Quadern Colombí núm. 4, en el qual el nostre consoci i prestigiós investigador, Francesc Albardané, ens ofereix unes reflexions definitives sobre la catalanitat de Colom, fruit dels anys de recerca que ha esmerçat en el tema.

El Centre d'Estudis Colombins, dins de la seva modèstia, va acomplint, un any darrere l'altre, els programes anuals que es proposa i avança de manera indefectible vers l'objectiu que motivà la seva fundació.

Serà bó també anunciar que els propers Quaderns Colombins contindran, en els succesius números que es publiquin, les actes del I Col·loqui Internacional d'Estudis Colombins de Barcelona, celebrat l'any 1993

amb els textos de les ponències i comunicacions.

Hi ha encara dues notícies de caràcter positiu. S'està endegant la publicació d'un llibre sobre la vida de Cristòfol Colom català, en vinyetes (còmic) per a divulgar la tesi catalana entre els adolescents. I per acabar, s'estan fent les gestions necessàries per disposar d'una pàgina web a Internet amb bústia, a fi de difondre l'existència i els objectius del Centre per la Xarxa Internet.

Tot això, que no és poca cosa, es deu al suport dels socis especialment i a la continuada ajuda d'Òmnium Cultural.

Bon Any Nou i un curs acadèmic ben fructuós per a tothom.

Joaquim Arenas i Sampera
President

Vida del Centre

Els darrers mesos les conferències mensuals del Centre han estat, com sempre, ben interessants. El reconegut consoci Pere Català Roca ens oferí una recerca sobre "*L'entorn de les famílies Bertran de Barcelona*". Com a conclusió més interessant cal destacar que, segons les seves investigacions, el segon cognom de l'Almirall va ser Bertran. En parlarem en el proper Butlletí.

L'acte de la conferència del mes de febrer es traslladà, per motius d'espai, al Centre Comarcal Lleidatà. La Sra. Dolors Bramón, professora de filologia semítica de la Universitat de Barcelona, especialista en el món hebreu dels s. XIV i XV, ens parlà sobre "*Lluís de Santàngel i altres conversos en relació amb el Descobriment*".

El mes de març se celebrà l'acte d'homenatge al Sr. Josep Porter i Rovira a la seu d'Òmnium Cultural. Intervingueren amb parlaments la seva filla, Sra. Maria Porter i el Sr. Francesc

Albardané, membre de la Junta i amic de la família. En l'acte, el president del Centre, Joaquim Arenas i Sampera lliurà a la seva filla, Maria Porter, una placa commemorativa d'homenatge dedicada a Josep Porter com a insigne colombista.

El dia 6 de juny es feu un Itinerari colombí a Coscó, Montsonís i Agramunt. Més endavant us en fem un resum.

El mes de juliol va tenir lloc l'homenatge del Centre al Sr. Jaume Colomer i Monset (1900-1983) -insigne colombista- i que va concloure amb el lliurament per part de la família Colomer Monset al Centre de l'"*Arxivo Colombino de Barcelona*" per a la nostra biblioteca. Més endavant us informarem de l'índex i dels continguts de l'esmentat arxiu.

IX Itinerari Colombí a Coscó

El dia 6 de juny una quarentena de socis del Centre es van traslladar al municipi d'Oliola, al llogarret de Coscó, per homenatjar Leandre de Coscó, autor de la traducció llatina de la carta que Cristòfol Colom trameté a Lluís de Santàngel, als reis Ferran i Isabel i a Sánchez, notificant-los la descoberta del nou món. Una carta, l'original de la qual era en català segons consta en les fonts històriques per bé que l'original, com tants originals colombins, hagi desaparegut.

Cap a les 12 del migdia la comitiva arribava amb autocar al lloc de destí, Coscó. Una representació de l'Ajuntament i el rector, acompanyats de tots els pobladors donaren la benvinguda als expedicionaris.

Tot seguit a l'església del poble, plena de gom a gom, es desenvolupà l'acte d'homenatge a Leandre de Coscó, que si bé no era fill del lloc, si que n'era originària la família. El president del Centre, va fer un parlament expressant el sentit de la presència de l'expedició a Coscó, i com calia homenatjar el prevere, que de Roma estant, divulgà la gesta catalana de la descoberta en l'idioma universal del temps, el llatí. També explicà les característiques de la traducció que lluny de la versió oficial donada des dels medis curials,

connotava la plena catalanitat de la gesta, des del lloc privilegiat de la cort pontificia presidida pel seu protector Alexandre VI, el papa Borja. I el mèrit de Coscó de ser fidel a la realitat tot i ser amic i protegit en temps anteriors per Ferran, el rei de la confederació Catalano-Aragonesa.

L'acte acabà amb el lliurament d'una placa commemorativa al Sr. Alcalde del lloc perquè restés exposada a l'església parroquial. Igualment, es van lliurar llibres de tema colomí català per a la biblioteca pública. Vilatans i socis acabaren la visita amb un intercanvi llarg d'impressions alhora que, tots plegats eren obsequiats pels representants municipals Sr. Jordi Vilalta i esposa amb un vermut de comiat.

L'itinerari prosseguí fins a Agramunt amb una visita guiada a la ciutat i il·lustrada per la consòcia Sra. Maria Areny.

Roda de premsa

El dia 14 d'octubre a la 1 del migdia es va celebrar una roda de premsa per presentar un document del 1712, manuscrit i original de Serra i Postius innovat i rellegit pel professor Jordi Bilbeny. La roda de premsa va ser un èxit car dotze mitjans de difusió s'hi feren presents. A la mesa hi havia el professor Sr. Jordi Bilbeny i el president del Centre, Sr. Joaquim Arenas.

La notícia ha traspasat les fronteres de Catalunya i mitjans de difusió estatals i estrangers han divulgat a pleret la troballa d'aquest notabilíssim document.

Cal destacar entre aquests mitjans de comunicació els diaris *Avui*, *El Punt*, *El Mundo de Catalunya*, *El País*, *Las Provincias del País Valencià*, *El dia de Costa Rica*; emissores de ràdio com *Catalunya Ràdio*, *Ràdio Exterior d'Espanya*, agències d'informació com *Europa Press* i *EFE* i la Televisió de Catalunya TV3.

Presentació a Premià de Mar

El dia 23 de setembre a les 8 del vespre, a la llibreria Proa de Premià de Mar es feu la presentació de *Notícia històrica de la descoberta catalana d'Amèrica, segons les fonts catalano-aragoneses de l'Antic Règim*, tercer quadern colomí.

L'acte es veié molt concorregut, amb presència de força veïns de Premià. El Sr. Joaquim Arenas presentà l'autor, professor Jordi Bilbeny i glosà la seva personalitat i esperit d'obrir nous camins en les línies de recerca. Exposà, igualment, els objectius del Centre.

Seguidament, el professor Bilbeny, prengué la paraula per exposar el contingut de *Notícia històrica de la descoberta catalana d'Amèrica, segons les fonts catalano-aragoneses de l'Antic Règim* i explicà com calia refer la història i repassar els procediments seguits per la historiografia tradicional en el marc d'una recerca seriosa que avaluï, com està passant d'uns anys ençà, la catalanitat de Cristòfol Colom.

Resum de la conferència del Sr. Pere Català Roca

La disertació del nostre directiu Pere Català i Roca prengué com a punt de partida la comunicació "Ambaixada barcelonesa a Nàpols, el 1444", presentada per ell al darrer Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, celebrat el setembre de l'any passat. L'esmentada comunicació permet apreciar l'existència de dues famílies d'igual nom, Bertran, i ambdues amb característiques de gent de mar i amb servei en l'espai mediterrani. Tanmateix, el 1444, apareix contrapuntat el vicealmirall Antoni Bertran -fill del cavaller Francesc Bertran, senyor de Gelida i germà de Caterina Bertran casada amb Jaume Colom- amb uns delegats de la ciutat de Barcelona embarcats en la galera grossa del patró Ferrer Bartran, també conegut com a "Ferruix" i que era un mercader convers.

Les indagacions revelen que Antoni Bertran fou germà de Constança Bertran, casada amb un Cardona. Vicealmirall; a vegades el trobem

indicat com a "almirall català en les guerres d'Itàlia"; fou segon del comte de Mòdica, i estigué emparentat amb els Carròs. L'estimació és que fou un predecessor familiar del famós Pere (Bertran i) Margarit que, com a cap militar de l'expedició, acompanyà Colom en el Segon Viatge al Nou Món, el 1493.

L'historiador Capmany reporta que l'armada sortida de Barcelona el 1436 "llevaba por General a D. Bernardo de Cabrera, por Almirante al Conde de Cardona y por Vice-Almirall a Antonio Bertran". Carreras Valls, per altra banda, indica que "el dit Antoni fou vice-almirall de 1441 a 1454 i que Joan Colom era el seu lloctinent" (v., també, Caius Parellada, *Cristòfol Colom i Catalunya*, p. 168).

Podem precisar l'entroncament dels Bertran gelidencs amb els Carròs establerts a Sardenya i consta que la institució de l'almirall a la marina catalana, l'abril de 1230, fou la primera de la Península ibèrica i que el primer almirall documentat és Carròs, nomenat vitaliciament pel rei Jaume I després de la conquesta de Mallorca.

La important consideració dels Carròs en el tema colombí -motiu que el dissertant pensa desenvolupar amb força detall, atesa la nova orientació que es planteja- suscita el perquè Colom afirmava no ésser el primer almirall de la seva família. Ultra, també, la qüestió del parentiu, que hom va apreciant, entre el Descobridor i el Cap militar "Pedro Margarite".

Resum de la conferència de la Sra. Dolors Bramon

La Sra. Dolors Bramon, professora del Departament de Filologia Semítica de la Universitat de Barcelona i especialista en el món semític, va donar una conferència amb el títol **Lluís de Santàngel i altres conversos en relació al Descobrimnt**.

A partir del segle XIII, resseguí la trajectòria d'alguns jueus que exercien diversos càrrecs a la Corona Catalano-aragonesa i que arribaren a constituir verdaderes dinasties familiars de

funcionaris. La seva gran rellevància social, econòmica i política quedà truncada amb l'aprovació del *Privilegio General de Aragón* (3 d'octubre de 1273), sancionat tot seguit pels *Furs de València* i pel *Recognoverunt proceres de Barcelona*, extès a la resta del Principat.

Aquestes famílies només varen poder mantenir la seva primacia amb la conversió al cristianisme. Entre elles, exposà la trajectòria dels Santàngel, que amb la seva pròpia hisenda financà el viatge colombí. Aquest préstec de Santàngel invalida la interpretació decimonònica segons la qual la reina hauria empenyorat en l'afer les seves joies (operació difícil perquè ja les tenia empenyorades a València i a Barcelona), però ressalta per damunt de la visió de Santàngel i el paper que juga en l'empresa americana. El seu mèrit no radica en el fet d'haver avançat els diners -perquè prestar-los era una de les seves pràctiques habituals- sinó d'haver-ho fet en aquella ocasió; és a dir, d'haver-hi cregut, des de la seva mentalitat mercantil i emprenedora, en la viabilitat econòmica del projecte de Colom.

Tribuna

Oferim, avui, l'article que el Dr. Martí de Riquer va dedicar al professor Lluís Ulloa arran del seu traspàs. Va ser publicada al setmanari Mirador, de la darrera setmana de gener de 1936.

En la mort d'un historiador il·lustre Luis Ulloa

Amb la mort de Luis Ulloa Catalunya ha perdut un dels estudiosos que més, i més desinteressadament, han treballat sobre una de les èpoques i dels aspectes de la seva història que havien romàs més foscos. Perquè Luis Ulloa, en llançar la seva tesi de la catalanitat de Colom, que tant apassionà els nostres erudits i el nostre públic, aportà tal riquesa de documentació sobre la participació catalana en la descoberta d'Amèrica, que, si fos refutada definitivament -com molts han intentat-, les seves ombres sempre es salvarien.

Enginyer peruà i director de la Biblioteca Nacional de Lima, Luis Ulloa (nat el 1868) per estudiar diverses qüestions històriques referents a la descoberta d'Amèrica i els *conquistadores*, especialment en el Perú, després de molts anys de recerques en arxius i biblioteques europeus i americans, publicà, el 1927, el seu llibre *Christophe Colomb catalan; la vraie genèse de la découverte de l'Amérique*. D'altres treballs en català, francès i espanyol no feren més que refermar la seva tesi, la qual trobà de seguida seguidors entre els nostres estudiosos i, val a dir-ho, impugnadors aferrissats.

Una síntesi de la tesi de la predescoberta d'Amèrica i de la catalanitat de Colom fou donada per Luis Ulloa en els *Internationalen Amerikanisten Kongresses* celebrats a Hamburg el 1930.

Les conclusions que sintetitzà dels seus treballs anteriors foren les següents:

I) Quan Colom arribà a la Cort dels Reis Catòlics per parlar de les terres d'enllà de l'Atlàntic, ja havia estat en algunes d'aquestes terres, perquè, entre altres raons, als capítols fets abans del primer viatge es troba la frase: "... en alguna compensación de lo que ha descubierto en las mares oceanas...". Hi hagué, doncs, una predescoberta d'Amèrica.

II) Aquesta predescoberta només podia haver estat efectuada per la via d'Islàndia, Groenlàndia, el Labrador, Terranova i la Florida, i tot fa creure que Colom aleshores no duia el nom Cristòfor sinó Joan (Luis Ulloa ha explicat, en altra ocasió, l'equivalència o confusió entre els noms Xristoferens i Joan Baptista).

III) Colom hauria viscut un temps en companyia de corsaris danesos dels qui freqüentaven Islàndia i Groenlàndia.

IV) Tants la cronologia de la predescoberta com moltes dades de la vida de Colom anteriors als seus contactes amb els Reis Catòlics en 1486 fan que no pugui ésser identificat amb el Colom tradicional, el fill de Dominico Colombo, teixidor de llana genovès.

V) Existeixen documents autèntics i

irrefutables que s'oposen radicalment a aquesta identificació.

VI) Els cronistes oficials espanyols dels segles XVI i XVII, dominats per la Inquisició i pel zel governamental, no han intentat, en general, de descobrir la veritat, sinó que únicament s'han dedicat a exaltar i glorificar la intervenció dels Reis Catòlics, sobretot Isabel, dignificada per ells a despit de la veritat. Quant als historiadors espanyols, amb alguna honorable excepció, s'han deixat dominar per la tradició sense oposar als cronistes oficials una reserva crítica. Fins i tot alguns d'ells sobreconsideren les raons polítiques i dinàstiques en gran dany de la seva història.

VII) En la documentació clàssica, a base de la qual Humboldt, Harrisse i altres savis que en el segle XIX han escrit la història de la descoberta i de Colom, sovintegen falsedats, algunes de les quals són veritablement escandaloses.

VIII) Per contra, existeix una gran quantitat de documents perfectament autèntics i de la més alta importància que es relacionen amb la tesi de Luis Ulloa i que fins ara no han estat utilitzats ni tan solament coneguts per aqueixos historiadors.

IX) L'estudi sever i imparcial de tota la documentació autèntica condueix a considerar Colom d'origen català.

X) Sense aventurar una identificació precisa i exacta de la personalitat del descobridor, es pot avançar que era un antic corsari, nat de pares catalans i que tingué relacions molt estretes amb el corsari o corsaris dits Casanova-Coullon, al servei de Lluís XI de França.

XI) Fins ara tot duu a creure que un d'aquests corsaris, el designat per alguns cronistes amb el nom de Colom el Jove i de vegades amb el nom de Joan, si no fou el mateix Colom, fou un molt proper parent seu.

• * *
•

Aquesta és en síntesi la important tesi que ha fet de Luis Ulloa, un personatge admirat per tants de catalans, la qual -com ell confessà- trobà més adversaris a Espanya que a Itàlia. No s'amaga a ningú com són d'arriscades aquestes conclusions; la tasca d'impugnar-les

es més còmoda que la de defensar-les, tenint els impugnadors el gran suport de la tradició.

Luis Ulloa mor tot just quan la seva tesi ha estat fonamentada i mig bastida i quan alguns historiadors han aportat nova documentació a les seves conclusions. Cal, però, que el problema sigui estudiat ben a fons i les raons d'ambdues parts ben sospesades. Aquest és el ròssec que deixa la tasca de l'il·lustre historiador peruà, gran amic de Catalunya i que haurà donat a la nostra pàtria un nou i bell motiu d'orgull nacional i produït un augment d'interès per una qüestió apassionant.

Articles

Esbós humà del bibliòfil i del recercador Josep Porter

Abans de començar voldria fer una rectificació al títol del llibre del pare que es dona en la invitació. El títol correcte és **"El navegant Cristòfor Colom, entre els documents i la faula"**, i no pas **"Cristòfor Colom entre la història i la llegenda"**. Potser algú pensarà que no cal tanta puntualització, però es tracta d'una qüestió de matís que tergiversa la intenció del pare en escriure el llibre. Les paraules **"...entre els documents i la faula"** fan referència a allò que s'ha escrit sobre el navegant, sigui cert (documentat per tant), suposat (per raons prou convincents) o senzillament erroni (voluntàriament o no), i dona a la paraula **"faula"** el sentit de fabular, d'explicar, d'escriure. Mentre que les paraules **"...entre la història i la llegenda"** tenen un sentit diferent. No hi ha problemes amb la paraula **"història"** però sí amb la paraula **"llegenda"**. Aquesta paraula pertany al món de l'imaginari popular, com totes les llegendes, i de cap manera al món de la investigació.

El títol de la meva intervenció és ben ambigu. No sé ben bé què s'espera que jo expliqui però intentaré donar una visió general de la

persona del meu pare i donaré unes quantes dades sobre la diversitat de temes que han centrat el seu interès i les seves activitats.

L'HOME

Va néixer, com molts ja sabeu, a Montblanc el 16 de febrer de 1901. En una família de pagesos i petits comerciants de la vila amb escassa cultura, com era normal en aquells dies. Però el petit Josep ja era molt despert, amb dues aficions ben definides de bon principi; la música (sempre cantava) i la lectura (quan encara no sabia llegir, paper que arribava a les seves mans paper que conservava). Les coses van anar de tal manera que va aprendre música (solfeig i impostació de la veu) abans d'anar a l'escola. Si a Montblanc hi hagués hagut algú interessat en la seva formació musical probablement no hauria existit mai el llibreter que tothom coneix i en canvi existiria un gran tenor d'òpera pel timbre i el volum de la veu, la sensibilitat interpretativa i la facilitat representativa. Les coses no van anar així, va estudiar uns pocs anys, dos concretament, a l'escola de la vila i un bon dia l'avi Miquel va decidir que a Montblanc no hi havia futur. Amb un carro manllevat va portar la família, en dues jornades, a Barcelona, concretament a Sants. A Barcelona es despertà la seva segona gran afició i entrà en el món dels llibres, els aparadors de les llibreries el feien embogir. Començà, de moment, com a comerciant però de ben jove li interessà la investigació bibliogràfica i la recerca de temes especials, sempre relacionats amb els llibres. Com ja ha explicat ell mateix diverses vegades, l'estada d'Ulloa a Barcelona li obrí els ulls sobre la figura de Cristòfor Colom com a català. Les seves investigacions sobre les diferents edicions de les cartes relatant el Descobriment, que relliguen la persona de Colom amb la recerca bibliogràfica, són un bon exemple del seu ben fer com a investigador.

Els temes en els quals se centra el seu interès són sobre tot els bibliogràfics, sense oblidar, però, el seu altre gran amor, la música sobre el qual té unes quantes pàgines molt interessants. Ni el tercer gran centre d'interès, l'amistat, que el portà a prologar obres d'amics. Ni el quart, la literatura, principalment poesia, que si gairebé sempre

té una arrel concreta (aniversaris, efemèrides...) és profunda i senzilla a l'hora, sovint amb un toc d'humor i molt acurada formalment, també conrea la prosa poètica i d'imaginació. Ni el cinquè, la seva vila natal Montblanc, història i biografies de personatges montblanquins. Però no és una persona només amb una activitat sedentària sinó que es mou també amb força fora de la taula de treball i porta una gran activitat externa en tots els camps que he citat.

I. BIBLIOGRAFIA I BIBLIOFILIA

La primera activitat bibliogràfica en el temps i pel seu volum és la confecció dels catàlegs de llibres antics en els quals fa unes descripcions molt acurades i comentades, que constitueixen per elles mateixes veritables estudis de les obres descrites, cosa inusual en aquells temps i que han servit de mestratge per a molts llibreters que el van seguir. El seu camp d'estudi no se centra només en els llibres sinó que és un gran expert en els gravats i les arts gràfiques en general i en els manuscrits tan si són documents com llibres. Avui dia aquests catàlegs s'han fet pràcticament introbables.

La seva labor en aquest camp s'amplià amb conferències i amb exposicions de llibres, documents i gravats. En les exposicions el seu paper era d'organitzador, de selector i d'estudiós fent les seleccions dels objectes i els comentaris i els pròlegs dels catàlegs corresponents. No faré aquí i ara menció de totes les seves obres perquè us cansaria. Gran part han estat publicades en revistes diverses o individualment i en podeu trobar unes quantes de reunides en el llibre *Els Llibres*. Només en citaré dues per la seva importància.

La primera, una gran obra que la Guerra Civil estroncà, fou la creació de la revista de bibliofília *Papyrus* en la qual hi figuraren els més importants erudits sobre temes de llibres i de gravats, a més dels seus propis escrits.

La segona, una altra gran obra que roman inèdita, és la seva *Bibliografia Hispànica dels segles XV, XVI, XVII i XVIII*, que comprèn, és clar, la catalana. Aquesta bibliografia consta per ara d'unes 70.000 entrades.

El seu esperit inquiet el portà a organitzar la llibreria més com un centre d'investigació que com una simple llibreria, esdevenint un vertader col·laborador d'estudiosos que li confiaren la recerca bibliogràfica per als seus estudis, així moltes de les obres de diversos erudits són fruit d'aquesta col·laboració. Només n'esmentaré una: el doctor Gregorio Marañón li demanà de cercar-li bibliografia i documentació perquè volia escriure un llibre sobre els exiliats espanyols. Bé, la documentació trobada sobre el primer exiliat, Antonio Pérez, fou tan copiosa que en sortiren els dos grans volums publicats per Espasa Calpe.

La seva activitat en el món dels llibres i de les arts gràfiques no es limità a estudiar i a escriure sobre el dos temes ans al contrari tingué una vessant pública. En primer lloc la llibreria, organitzada tal com he dit amb un sentit científic, i que comprenia un Institut de Bibliografia Hispànica, amb milers de referències en fitxes i recolzat per una gran biblioteca, avui els materials d'aquest institut es troben a la Biblioteca Nacional de Catalunya. Fou membre de l'Institut de les Arts del Llibre, abans de la Guerra Civil i quan, amb motiu de la victòria franquista l'institut va desaparèixer i es formà l'Instituto Nacional del Libro Español també hi va intervenir, amb la intenció d'impedir que no es perdés tota la tasca feta en anys més feliços. Fou director de l'Escola de Llibreria de Barcelona des de la seva fundació (1962) fins la seva extinció (1975). Per ell es creà a la Cambra de Comerç de Barcelona la Comissió de Cultura, la qual a més dels dictàmens corresponents a la seva activitat publicà les *Memorias Históricas de Barcelona* d'Antoni de Capmany, en una curada edició preparada per Jaume Vicens Vives, qui malauradament va morir en el curs de la seva edició sense poder veure-la al carrer. Formà part del grup d'amics, entre els quals es trobaven Josep M. Pi i Sunyer, el doctor Poal i el pintor Ramon Rogent, fundador de l'Institut d'Estudis Nordamericans on creà i organitzà la biblioteca.

Per inspiració seva es creà l'Associació de Bibliòfils de Barcelona, associació que encara és ben viva avui i que el 1963 fou l'organitzadora del III Congreso Internacional de Bibliofília en el qual presentà la seva tesi sobre la carta catalana de Cristòfor Colom.

Com a editor es va especialitzar en la publicació de llibres de bibliòfil i d'edicions de llibres poc coneguts. El seu prosselitisme pel llibre ben fet, de continent i de contingut, li han valgut un reconeixement internacional.

II. LA MÚSICA

Ja he dit al començament que va aprendre primer de solfeig i de cantar que de llegir i d'escriure. L'activitat com a cantant no la va deixar fins fa pocs anys. Va ser cantaire i tenor solista de l'Orfeó de Sants i de l'Orfeó Català, on era a més membre de la junta i bibliotecari. Junt amb el pare José Antonio de Donosti, que vivia exiliat del País Basc a Barcelona, va crear una coral de familiars i amics, el Laidon Corus (de Laie equivalent a Barcelona i Donosti equivalent a San Sebastián, d'on era el pare José Antonio. Col·laborà amb el Club Júnior en les seves representacions d'Òpera en els papers de tenor solista. Gran amic del mestre Pau Casals i del mestre Toldrà va ser la persona que posà els fonaments per a la creació de l'Orquestra Municipal de Barcelona. Els seus escrits sobre música es troben dispersos en revistes i programes.

III. L'AMISTAT

L'amistat es reflecteix en els pròlegs i en els perfils biogràfics escrits en ocasió de la publicació de llibres o en conferències d'homenatge a personalitats de la cultura. Són obres que es troben impreses en els llibres corresponents i en revistes, però moltes són encara inèdites.

IV. LA LITERATURA

La forma literària més abundant en les seves obres és la poètica, en diverses formes i metres, però principalment els sonets. Gairebé sempre tenen un motiu, efemèrides, estats d'ànim etc. i la majoria han estat publicades. Ha conreat també la traducció, per exemple Dante Alighieri. Normalment usa el català però hi ha algun poema en castellà, dedicat a persones de parla castellana.

Les obres en prosa solen ser prosa poètica o bé d'imaginació. Són relats o descripcions d'estats d'ànim, però també té alguns estudis literaris, alguns dedicats al teatre. La gran majoria no s'han publicat.

V. MONTBLANC.

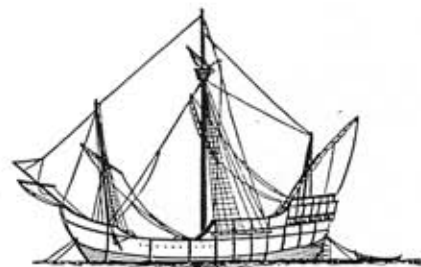
Els escrits sobre Montblanc tenen sempre el caire històric o biogràfic, són textos de conferències, articles en revistes, molts encara inèdits.

Amb una colla d'amics convilatans, preocupats per l'estat de deixadesa cultural de la vila, funda el Museu-Arxiu de Montblanc, avui Museu Comarcal de la Conca de Barberà de la Xarxa de Museus de la Generalitat de Catalunya. Contribuí a l'establiment de l'entitat amb la donació d'un lot important de llibres i documents antics on hi figuren un capbreu del darrer any del segle XII o de primeries del segle XIII (en català), una carta de la reina Maria de Luna, esposa de Martí l'Humà, en la qual amenaça els montblanquins d'enderrocar-los les muralles si persisteixen en no deixar entrar els seus homes, i una convocatòria a Corts de Felip IV, entre molts altres.

Amb un grup de montblanquins, aquests residents a Barcelona, fundà l'Associació "**Amics de Montblanc**" de la qual fou primer president Josep M. Poblet, escriptor i gran amic d'infantesa, i a qui seguí en la presidència.

Maria Porter i Moix

Acte d'homenatge al Sr. Josep Porter i Rovira el dia 26 de març de 1998

La Santa Maria vista de costat.

L' "Archivo colombino de Barcelona" de Jaume Colomer i Monset

Francesc Albardané i Llorens

L'esclat de les teories del Dr. Ulloa, sobre un origen català de Cristòfol Colom, l'any 1927 va originar un grup de seguidors catalans, que es varen posar immediatament a treballar per tal de completar el que havia iniciat el professor peruà. Entre els primers seguidors podem incloure feliçment el nostre consoci Sr. Josep Porter, que conjuntament amb Ricard Carreras Valls, Bertomeu Bayerri, Enric Mitjana de las Doblàs i altres, varen continuar treballant i difonent la teoria d'un origen català de Colom. Dins d'aquest grup inicial cal incloure a Jaume Colomer i Monset (1900 - 1984), que va tenir un gran protagonisme en aquest camp durant molts anys, però que darrerament ha caigut en un cert oblit i difícilment és conegut per les noves generacions de colombistes catalans. Per tal de recuperar la figura d'aquest insigne colombista és pel que considerem adient dedicar-li un article en aquest Butlletí del Centre d'Estudis Colombins.

Jaume Colomer va ser un dels afortunats que varen poder assistir a les conferències que va donar el Dr. Luis Ulloa a l'Ateneu de Barcelona l'any 1927. Immediatament es va posar a treballar en el camp de la recerca colombina i va considerar que era fonamental la creació d'una base de dades sobre aquest tema. Aquest fou el naixement d'un arxiu documental, que amb el temps seria conegut com "Archivo Colombino de Barcelona". En aquest arxiu ell hi recollia tot tipus d'informació sobre Colom i la seva època d'una forma sistemàtica. L'arxiu es complementava amb una biblioteca temàtica i amb dues importants col·leccions, numismàtica i filatèlica, sobre el món colombí.

No hem de creure que Jaume Colomer i Monset fos un home unidimensional, perquè a banda de la seva afició colombina, complementada amb la filatèlica i la numismàtica, i de les obligacions pròpies de la seva feina de director comercial d'una important empresa industrial, (SIGMA), Jaume Colomer va estudiar els claustrers romànics de

Catalunya i altres regions d'Europa, tot fent un inventari únic al món.

Centrant-nos a l'arxiu colombí, hem de destacar en primer lloc la biblioteca dedicada a aquest tema i que conté més de quatrecentes obres. En ella podem trobar tota la bibliografia relacionada amb les teories d'un Colom dels Països Catalans fins als anys vuitanta i els llibres més importants dels autors estrangers sobre Colom, que ja són els clàssics d'aquests tema.

L'arxiu estava ordenat en capsos, i cadascuna de les capsos contenia documents relacionats amb un tema. Els temes de les capsos són:

1. Autògrafs facsímils de C. Colom.
- 1A. Transcripcions d'autògrafes de C. Colom.
2. Sigles i signatures - Estudis.
3. Antecedents i pre-descobriment, de C.Colom.
4. Capitulacions, passaport i carta de C.Colom.
5. Documentació anterior al 1492.
6. Documentació de 1492 al 1495.
7. Documentació de 1469 a 1524.
8. Tractat de Tordesilla
9. Bibliografia sobre la persona de C. Colom.
10. Retrats i escultures sobre Colom i els Reis Catòlics.
11. Tombes i restes: Colom i restes: Colom i els reis Catòlics.
12. Monuments Colombins.
- 12A. Monument a Colom a Barcelona.
13. Heràldica i Genealogia.
14. Plets dels Colom i els Reis Catòlics.
15. Caravel·les i cartografia.
16. Pàtria Catalunya.
- 16A. Pàtria Catalunya: Tortosa i Lleida.
17. Pàtria Mallorca i Eivissa.
18. Pàtria Galícia.
19. Pàtria Gènova
20. Pàtria: França (Calvi), Portugal, Grècia i Aràbia.
21. Viatges de Colom i viatges menors Barcelona.
22. Bibliografia de Colom i dels Reis Catòlics.
23. Retrats - escultures - monuments dels Reis Catòlics.
24. Temes Diversos.
25. Personatges relacionats amb Colom i amb els Reis Catòlics.
26. Bibliografia sobre Cabot.
27. Missioners, Butlles Papals i Beatificacions.

28. Iconografia - Gravats en General.
- 28A. Curiositats: Cromos - Cartes de joc.
29. Filatèlia.
30. Numismàtica.
31. Arxius i Museus: Sevilla - Simancas - Cultura Hispànica.
32. Cine, teatre, Poesia - Conferències.
33. Humor, Caricatures, acudits, sopar de Terrassa.
34. Hispanidad - 12 Octubre - Festa de la Raça.
- 34A. Hispanidad - 12 Octubre - Festa de la Raça.
35. Congrés de Gènova 1951.

D'aquest índex podem veure com Jaume Colomer i Monset estava interessat en qualsevol temàtica referent a la figura de Colom, des de les més serioses teories sobre el seu possible origen, fins a aspectes molt anecdòtics i intrascendents.

Gràcies a què la família Colomer ens ha permès de fer un buidatge dels fons existents, hem pogut recuperar molts treballs que va realitzar Jaume Colomer i que va presentar en conferències i congressos internacionals. De la lectura d'aquesta documentació deduïm l'estreta amistat i col·laboració que va unir Jaume Colomer i Monset amb el també consoci nostre Pere Català i Roca, ja que molts dels treballs vénen signats per tots dos autors. A continuació fem una relació d'aquests treballs:

1. "Los escritos de Cristóbal Colón y consideraciones sobre sus firmas", 1951
2. "Las Capitulaciones de Santa Fe registradas en el Archivo de la Corona de Aragón", 1951
3. "El pasaporte y la carta de presentación que los Reyes Católicos entregaron a C. Colón en 1492".
Aquest treball apareix firmat per la Sra. Montserrat Freixa i Ubach, esposa de Jaume Colomer, tot i que considerem que devia ser fet pel tàndem Colomer-Català. Obra també del 1951.
4. "La Barcelona que Pedro Martir de Anglería conoció en 1493", 1951

Els següents treballs vénen firmats només per Pere Català i Roca:

5. "Sobre los italianismos observados en la Carta de Colón a Santàngel". Gènova, 1951.
6. "Los monjes que acompañaron a Colón en

el segundo viaje". Gènova, 1951.

Com es pot comprovar tots aquests treballs foren escrits per ser presentats al congrés que es va celebrar a Gènova l'any 1951 per tal de celebrar el 500 aniversari del naixement de Cristòfor Colom. Tant el matrimoni Colomer com Pere Català i Roca van assistir a aquest congrés. Nosaltres entenem que aquest congrés fou un graó més de l'escala de propoganda italiana per refermar la identificació de Colom amb el llaner Cristóforo Colombo nascut l'any 1451. Tant important es devia considerar políticament aquest congrés, que hi va assistir personalment el president de la república italiana.

Dintre de la documentació hem observat que hi ha articles fets per Jaume Colomer i d'altres en col·laboració amb Pere Català, que estaven preparats per sortir a la premsa i que moltes vegades apareixien signats per Joaquim Ventalló o altres periodistes.

En la seva tasca de difusió del moviment colombí, Jaume Colomer va col·laborar en nombroses exposicions tant de temàtica general sobre Colom, com en els camps estrictament filatèlics i numismàtics. Cal destacar l'exposició que es va celebrar als magatzems "GIMBELS" de Nova York del 14 al 26 de setembre del 1970 sota el lema: "Colón y el descubrimiento de América". Aquesta exposició va ser organitzada i muntada per Jaume Colomer des de Barcelona en col·laboració amb el Duc de Veragua, l'almirall D. Cristóbal Colón de Carvajal. Jaume Colomer va mantenir una llarga amistat amb la família dels ducs de Veragua, tant amb el pare com amb el fill, i aquests varen visitar algunes vegades l'arxiu Colomer a Barcelona. Gràcies a aquesta amistat, Jaume Colomer va fer un arbre genealògic complet de tots els descendents de Colom fins a la actualitat, que va ser exposat diverses vagades a les exposicions en que va participar.

Una de les primeres exposicions de tema colombí de què tenim constància, fou la que va organitzar al Museu de Terrassa del 12 al 24 d'octubre de l'any 1954. En aquest cas Jaume Colomer jugava en camp propi, ja que ell era fill d'una família benestant de Terrassa. Amb motiu d'aquesta exposició, els seus

amics li feren un sopar d'homenatge de gran qualitat i farcit de detalls humorístics, que Jaume Colomer va conservar en una carpeta dedicada íntegrament a aquest esdeveniment. També fou amb motiu d'aquesta exposició que es varen cel·lebrar tres conferències:

- "Colón y los Reyes Católicos", per Antonio Palomeque Torres, professor de la Universitat de Barcelona.
- "El hombre que descubrió el Nuevo Mundo", per Jaume Colomer i Monset.
- "Los Primeros Misioneros del Nuevo Mundo fueron Catalanes?", per Pere Català i Roca.

Després d'aquesta conferència, en va fer nombroses, tant a Espanya com a l'estranger: Gènova, Colòmbia, Santa Cruz de La Palma, Salamanca, etc., tot i que sembla que es tractava de la mateixa, que duia per títol "L'Home que descobrí un nou món" i que adaptava segons el lloc i les circumstàncies. A l'arxiu estan recollits els textos d'aquestes conferències, així com les diapositives que utilitzava per il·lustrar-les. També disposem d'un text d'una altra conferència que duia per títol: "Colomo, Colom y Colón fueron los nombres dados al descubridor desde su llegada a España hasta la firma de las capitulaciones en la villa de Santa Fe el 17 de Abril de 1492", tot i que desconeixem on la va fer.

A part de les caixes numerades i classificades per temes a dalt esmentades, l'arxiu de Jaume Colomer i Montset, es complementa amb 18 carpetes de temes específics, entre les quals volem destacar les tres que corresponen a la correspondència que mantingué amb nombrosos especialistes de tot el món. Considerem que la lectura d'aquesta correspondència, conjuntament amb la col·lecció d'articles de diaris i revistes, és la part més interessant de l'arxiu, ja que conté informacions que no han surtit d'aquest arxiu i que, sense ser molt importants, donen una idea molt clara dels fets i aventures que varen passar dins del món colomí durant més de trenta anys. Aquí ens podem trobar amb ofertes de restes òssies de Cristòfol Colom conservades en àmbar, documents falsos que van sortir a subhasta en cases famoses de Londres, noves de l'aparició de nous documents a un arxiu històric de Budapest sense cap base real, confessions secretes que

diuen saber exactament on reposen els ossos de Colom, teories inversemblants sobre l'origen del descobridor (Extremadura o Guadalajara), etc.

Deixant de banda l'epistolari anecdòtic, la correspondència arxivada conté cartes de personatges interessants com: Modesto Barà Álvarez (Pontevedra), Enric Bayerri, André Blum, Duque de Veragua, Josep Maria Castellnou, Gregorio Marañón, Hermano Nectario Maria, Albert Tonneau, Frederic Udina, Ramón Ezquerra, Joan Querol i Calvis, Salvador Dalí, etc.

La lectura d'aquesta correspondència ens dóna idea de la gran quantitat de contactes que va mantenir Jaume Colomer i Monset i que certament el feien un dels homes més informats de tot el món en quant als temes referents a Cristòfol Colom.

Un document d'aquest arxiu, que sembla que va ser molt valorat per Jaume Colomer i Monset, és un treball realitzat per Juan Sánchez i Sánchez de Múrcia l'any 1940 i que es titolava: "Colón Geronés: Colón nació en Gerona el 10 de Mayo de 1431 y su verdadero nombre era Domingo Colón i Pau". Es tracta d'una teoria deduïda d'un estudi cabalístic de la signatura de Colom. Sembla a ser que, en base a aquesta teoria, en Jaume Colomer va explicar al pintor Salvador Dalí un possible origen gironí de Colom, la qual cosa va servir de base perquè Dalí fes unes manifestacions dient que Colom era empordanès i pintés un quadre de dimensions considerables amb el motiu del descobriment d'Amèrica.

No cal dir, que devia existir una bona amistat entre Jaume Colomer i Enric Mitjana de las Doblas, ja que trobem en una carpeta tot el treball no publicat de Mitjana de las Doblas en la seva mida original, mig foli. Mentre Enric Mitjana representa la vessant investigadora de base als arxius catalans, Jaume Colomer és el perfecte relacions públiques capaç de divulgar una novetat on faci falta. Ens costa d'entendre com Jaume Colomer i Monset, tot i disposant de les informacions que li proporcionava Mitjana de las Doblas, fes afirmacions a favor d'un origen mallorquí de Colom. (Diari de Barcelona, 4 de setembre de 1970, pàg. 19, "Colom nació en Felanitx"). Tot i que sembla que aquesta era la teoria

més arrelada en medis colombins a principis dels anys setanta, ja que en el *Diario de Barcelona* de 17 de març del 1973 es parla d'una conferència donada per Jaume Colomer conjuntament amb Josep Porter el dia 15 de març en què els dos colombistes afirmaven rotundament que: "Cristóbal Colón era de origen catalán y natural de Mallorca". No cal dir el contrast que hi ha entre aquesta conferència de Josep Porter i el contingut del llibre que acaba de publicar aquest autor a les publicacions de l'Abadia de Montserrat.

En l'arxiu i la correspondència trobem una estreta relació amb el Sr. Antoni Colom i Bisbal d'Igualada, ja que, a més a més de fer-li present del seu treball sobre un possible origen de Colom a Tarroja de Segarra, li sol·licita que li faci la presentació del seu treball. Entenem que degut al seu estat delicat, aquesta presentació no es va poder dur a terme. En canvi, això demostra, que tots els investigadors colombins de principis dels anys vuitanta encara tenien a Jaume Colomer com a necessari punt de referència dins el món colombí, ja que també veiem que tenia coneixements i estava informat sobre les darreres teories elaborades per la nostra consòcia M. Teresa Baqué.

Els colombistes catalans actuals hem de retre homenatge a tots aquells que durant dècades, i no precisament fàcils per a l'estudi i sobretot divulgació de la catalanitat de Colom, han mantingut viva l'escola intel·lectual iniciada per Luis Ulloa. Un dels homes que més va fer per la divulgació de la figura i la catalanitat del descobridor d'Amèrica durant quatre dècades fou sens dubte Jaume Colomer i Monset. Els membres del Centre d'Estudis Colombins de Barcelona ens considerem continuadors de la seva tasca i desitgem que l'arxiu i biblioteca que ell va crear i que ens ha arribat intacta fins els nostres dies pugui trobar una destinació final que permeti la seva conservació i la consulta oberta a tots els estudiosos colombins.

Barcelona, 3 d'octubre del 1997.

La tornada d'En Colom a Barcelona

Jordi Bilbeny

El tema de la dilucidació de la ciutat i el port d'on va salpar En Cristòfor Colom cap a la descoberta d'Amèrica no es pot deslligar de l'aclariment de la ciutat i el port on va sorgir a la tornada del Nou Món. El seu fill Ferran, a la *Història de l'Almirall*, ens ho exposa així: "Després, dimecres 13 de març, a dues hores del dia, l'Almirall donà vela per anar a Sevilla; el divendres següent, a migdia, va entrar a Saltes, i sorgí dins els port de Palos, d'on havia sortit el tres d'agost de l'any passat de 1492". Sembla, doncs, evident que En Colom va tornar al mateix port d'on havia sortit, i que, segons totes les traces textuais aquest havia de ser el de la ciutat andalusa de Palos.

Ara bé, més enllà d'aquesta notícia escadussera, hi ha un segon fet a tenir en compte, encara més transcendental, al meu parer, per situar aquest port d'arribada en la seva exacta situació geogràfica: un gran nombre de cronistes recullen la dada que En Colom va anar des de Palos fins a Barcelona, per terra, a fer relació del seu viatge als reis. En López de Gómara, a l'*Hispania Vtrix*, explica detingudament: "S'estaven els Reis Catòlics a Barcelona quan En Colom va desembarcar a Palos i hi va haver d'anar-hi. Mes, encara que el camí era llarg, i molta la nosa del que portava, fou molt honorat i famós perquè sortien a veure'l pels camins per la fama d'haver descobert un altre món".

En Casaus, tanmateix, abans d'anar a Barcelona, el fa passar per Sevilla. I així escriu a la *Història de les Índies*: "Sortí de Sevilla amb els indis i amb totes les altres coses. Tant va començar la fama a volar per Castella que s'havien descobert noves terres que es deien les Índies, i tanta gent i tan diversa i coses novíssimes, i que per aquell camí venia el qui les descobrí i duia amb ell aquella gent; no només dels pobles per on passava sortia el món a veure'l, ans molts dels pobles remots del camí per on venia es buidaven, i s'atapeïen els camins per anar-lo a veure i avançar-se els pobles a rebre'l".

Conformement ho descriu l'Antonio de

Herrera, a la *Historia General de los Hechos de los Casellanos*: "Determinat l'Almirall de no anar per mar a Barcelona, va donar avís als Reis Catòlics de la seva arribada i va enviar un sumari del que havia succeït". I al cap de pocs dies "va sortir de Sevilla havent-se estès per tot el Regne la fama d'aquesta novetat, i la gent sortia pels camins a veure els indis i l'Almirall".

Com que aquest era un passatge revelador que evidenciava, en els redactats primitius, el nom del port que ens ocupa, els censors de la Corona el feren desaparèixer per complet de les narracions de l'Oviedo, de Fra Pedro Simón, de l'Alonso de Santa Cruz i de l'Andrés Bernáldez, i l'enfosquiren en d'altres. En el llibre d'En Ferran Colom la gent no surt a rebre el Descobridor de camí de Sevilla a Barcelona, sinó de Palos a Sevilla: "l'Almirall anà per terra a Sevilla, amb ànim d'anar d'allà a Barcelona, on hi havien els Reis Catòlics. I en el viatge es va haver de detenir, encara que poc, per la molta admiració dels pobles per on passava". Però, tot i l'argúcia del censor, En Ferran també acaba fent anar en Colom per terra fins a Barcelona. I a la *Crònica de València*, En Martí de Viciano ens fa ja saber, contra l'opinió general, que En Colom "costejant, navegà cap a Barcelona".

Les contradiccions observables en aquest punt del retorn del Descobridor, han portat En Rumeu d'Armes a voler clarificar l'assumpte. I, a *Colón en Barcelona*, ens assenyala que el propòsit era d'anar per mar a Barcelona; "nogensmenys, per causes ignorades, que molt bé poden atribuir-se al mal estat de les naus i al retard que suposaria el viatge per mar, l'Almirall es va dirigir per terra a la capital del Principat".

Vistes així les coses, em sembla clar que si En Colom anà per terra des d'un port determinat fins a Barcelona, aquest port no podia estar gaire lluny d'aquí, i hauria de caure dins una franja del litoral català, pròxim a la ciutat comtal. Només per aquesta raó s'explicaria que els censors fessin desaparèixer aquest passatge de les cròniques, com ja anteriorment havien retocat el nom del port de partença. A mi, em costa de creure que, després de set mesos de viatge, d'haver salvat -ja tornant- una tempesta on tothom es veia perdut, de portar mariners malalts i d'haver-se mort alguns indis que anaven a les naus, En

Colom decidís fer el trajecte de Sevilla a Barcelona per terra, creuant tota Espanya. Tinc les meves raons per no creure-m'ho. I no m'ho crec.

La data clau de l'arribada a Barcelona

Si bé un gran nombre de cronistes estan d'acord a fer arribar En Colom a Palos el divendres 15 de març de 1493, no ho estan, però, a l'hora de triar una data per a la seva arribada a Barcelona. En Casaus, En Ferran Colom i l'Herrera diuen que va entrar a la capital a mitjan mes d'abril. L'Oviedo només comenta que fou "en el mes d'abril". Però En Gómara ja ens assegura que "va entrar a la cort, amb molt de desig i concurs de tothom, el 3 d'abril, un any després que en sortí". I la mateixa data donen En Martí de Viciano i l'Esteban de Garibay.

Com que fóra absurd que els censors escurressin els dies de viatge entre Sevilla i Barcelona, per tal com la comitiva es quedaria sense temps material per fer un desplaçament tan llarg, és d'una gran obvietat que el que feren fou allargar-los. I fins i tot és possible que la presumpta arribada a Palos el 15 de març, també estigui desplaçada. Per En Llorenç Gandol, un viatge així, "és material i moralment impossible (...) perquè diuen que va arribar a Palos de Moguer el 15 de març; i d'allí encara van anar a Sevilla, on van ser rebuts triomfalment i on En Colom es va estatjar a casa del comte de Cifuentes i, després, també va ser rebut per l'Arquebisbe Diego Hurtado de Mendoza, etc., etc. Ara bé -i no se'n pot dubtar-, si és cert que varen arribar a Barcelona el 3 d'abril (i d'això en tenim molts i indubtables documents i testimonis presencials), els restaven menys de quinze dies per fer el llarg viatge". I justament perquè és inversemblant un tal viatge en deu o dotze dies, "els mateixos cronistes i, darrera d'ells, els historiadors, reconeixen que és impossible que poguessin arribar a Barcelona el 3 d'abril i ho arreglen retardant a llur arbitri la data d'arribada a Barcelona", conclou En Gandol.

D'altra banda, En Casaus ens assegura que des que van sortir fins que van tornar, En Colom, "va trigar en el viatge i descobriment de les Índies, sis mesos i mig, que per dies foren comptats 225 dies, ni un més ni un

menys". És a dir, que sortint el 3 d'agost de 1492, havia de tornar a mitjan febrer; però, aleshores, els dies comptabilitzats haurien de ser 197. Si a això hi afegim la gran quantitat de dades indirectes, relacionades amb la descoberta, que es comencen a escampar durant tot el mes de març des de la Península, m'és forçós deduir que ens trobem davant d'una nova manipulació cronològica, feta a l'efecte d'avançar la tornada i trobar temps per anar a Barcelona a través de Castella.

Parlant d'aquesta informació que es comença a detectar pel març, ens serà forçós deduir, que fou durant aquest mes que En Colom tornà. En Josep M. Castellnou ha escrit, en un article intítulat "Barcelona, 1493. Qüestió de dates acusadores", que "a Itàlia ja es coneixia l'arribada d'En Colom *abans del 25 de març*, CINCO dies anteriorment a la carta dels Reis del dia 30 de març, dient-li [a En Colom] que vingui a Barcelona! I a tota la Península també ho saben ben aviat, com ho demostra la lletra del Duc de Medinaceli, *datada el 19 de març*. I encara, molt més aviat, des de Barcelona, l'Aníbal (Ianuarius) Zennaro escriu a Milà a un tal Jacobo Trotti, *amb data del 9 de març*".

La possibilitat que En Colom arribés a principis de març no ens hauria d'escandalitzar, car En Garibay, al seu *Compendio Historial*, ens diu que, de tornada, "va trigar només cinquanta dies". Com que, pel *Diari de Bord*, sabem que En Colom salpà del Golf de les Fletxes, a les Antilles, "el dimecres 16 de gener" -exactament el mateix dia que reporta En Ferran Colom-, al cap de cinquanta dies ens trobaríem al 5 o 6 de març, data coincident amb el 4 i 5 de març que donen En Casaus i En Ferran Colom, respectivament, per l'arribada del Descobridor a Portugal.

Portugal per Catalunya: un canvi subtil

Ara bé, si En Colom hagués desembarcat del cert a Lisboa i d'aquí escrit al rei Ferran, que es trobava a Barcelona, aquest no hauria rebut mai la notícia abans del 10 de març. Pel *Diari de l'Antic Consell Barceloní* som conscients que el correu que, el 2 de gener de 1492, envià el rei Ferran des de Granada als consellers de Barcelona per notificar-los la nova de la conquesta d'aquesta ciutat, el reberen el dia 18 del present. O sigui que

trigà 16 dies. Però com que la carta de l'Aníbal Janer (o Ianuarius) emesa des de Barcelona, és datada el 9 de març, tenim menys de cinc dies des del moment que En Colom enviaria la presumpta lletra des de Portugal i la cort catalana la rebria. I això només torna a ser possible si el Descobridor la trametia des d'una ciutat catalana. En conseqüència, els fragments de les cròniques que relaten l'arribada a Lisboa i els seus moviments per Portugal, són una adulteració, que vindria a substituir el nom real del port on desembarcà En Colom a Catalunya i la seva ruta posterior.

Ho veurem fàcilment si tenim present que, segons En Casaus, quan En Colom aporta dins el Tajo, "escriu al rei de Portugal", mentre que, per En Ferran Colom, "va enviar molt prest un correu als Reis Catòlics". Seguint En Casaus, un cop En Colom fou entrat al riu, no va anar directament a ancorar a Lisboa, sinó que es va quedar a l'entrada. Va escriure al rei de Portugal, suplicant-li que "li manés donar llicència per anar amb la caravel·la a la ciutat de Lisboa", atès que es trobava en un port despoblat i l'or que duia d'Amèrica estava exposat a eventuals perills. En Colom rep la carta responsiva del rei de Portugal "amb un cavaller que es deia Martí de Noroña, per la qual li pregava que anés on ell era, puix no feia temps per anar amb la caravel·la". I així és com En Colom, en lloc d'entrar al port de Lisboa, es desplaça, riu amunt, fins a Sacamben, on el rei s'estava. Si tornem a comparar el text d'En Casaus amb el d'En Ferran Colom ens adonem que per aquest, l'Almirall "va arribar amb temporal a Lisboa" i que, com que la gent l'anava a rebre, "el mar estava quasi ple de barques i bots dels portuguesos". L'endemà, llegida la carta que li havia tramès el rei, En Colom es desplaça fins a "Valparaíso, on hi havia el rei". Les mateixes contradiccions -per tant com ambdós cronistes treballaren sobre uns mateixos originals- són l'evidència de les manipulacions: En Ferran el fa entrar a Lisboa, En Casaus no; aquell ens diu que el rei s'estava a Sacamben, aquest el fa estar a Valparaíso. Fos com fos, el que no podia passar mai, és que per veure En Colom, "el mar estava quasi ple de barques i bots", perquè se'ns acaba de dir que havia aportat riu amunt, llevat de quan se'ns diu explícitament que ho féu a Lisboa.

Si en Colom hagués entrat verament al port de Lisboa, no hauria pogut datar la *Lletra* que

adreçà als reis, anunciant el descobriment, "a la mar d'Espanya". La Varela, que no passa per alt aquesta qüestió, ens diu resoluta que "En Colom no es trobava a la mar d'Espanya, sinó entrant al port de Lisboa". Amb tot, i com que ara ja sabem que no era a Lisboa, em sembla obvi que s'havia de trobar dins els termes d'aquesta mar sobredita. Per això mateix, a l'ànima que venia a la carta que adreçà a En Santàngel, ens assegura que es trobava "a la mar de Castella", tot i dir-nos que està "feta a la caravel·la sobre les Illes de Canària". El paràgraf resulta inaudit, puix pel *Diari de Bord* En Colom ens adverteix que tornà per les Illes Açores. Vistes així les coses, ¿sobre quines Illes, situades a la mar d'Espanya, escriví la famosa *Lletra*? L'única resposta plausible, perquè recull la idea s'illes i la d'una mar espanyola, juntament amb la idea de final de viatge i de "gran victòria" en la seva comesa nàutica, recau sobre les Illes Balears.

A més a més, fixem-nos també que el que passa entre la correspondència entre En Colom i el rei de Portugal és idèntic al que s'esdevé amb el rei català, car el monarca portuguès li aconsella que no el vagi a veure amb la caravel·la, i ja he mostrat com el Descobridor es desplaça per terra fins a Barcelona. Ultra el fet de no conservar-se aquesta correspondència amb el rei de Portugal i sí, en canvi, que la tenim pel que fa al rei d'Aragó, hi ha interpretacions textuais que ens tornen a indicar que el rei català ha estat substituït pel portuguès, a la carta de l'Aníbal Janer. A la lletra s'hi diu que En Colom "ha pres terra a Lisboa i ha escrit això [que havia descobert un Nou Món] a aquest Senyor Rei [el de Portugal], i el dit Senyor Rei li ha dit que vingui aquí immediatament". Ara bé, per la carta que el rei Ferran envià a En Colom, des de Barcelona, el 30 de març, sabem que li deia: "vam veure les vostres lletres i vam tenir molt plaer de saber el que per elles ens vau escriure, i d'haver-vos Déu donat tan bona fi en el vostre treball". I més endavant, li pregava que "per servei nostre que us afanyeu tan com pugueu en la vostra vinguda (...) i no es passi el temps per l'anada allà". Per tant, és senzill de constatar com En Janer havia de fer referència a la carta del monarca català, perquè les identitats són absolutes.

El fet de canviar el rei de Catalunya pel de

Portugal, o d'adulterar la naturalesa d'un català per fer-lo passar per lusità, amb tots els canvis de context nacionals que això comportava, no és un fet aïllat i circumscrit tan sols a la tornada d'En Colom a Barcelona, sinó una constant aplicada pels censors al llarg de la història de la descoberta d'Amèrica. Així, En Ferran Colom, en parlar-nos d'En Pero Vasques, un dels navegants afincats a Catalunya, que preparà l'expedició al Nou Món amb el Descobridor, assegura que era "natural de Palos de Moguer, a Portugal". També En Gaspar Escolano, a la *Decada Primera de la Historia de la Insigne y Coronada Ciudad y Reyno de Valencia*, afirma que la navegació a Amèrica "ha ressucitat com a cosa nova i mai vista al món, amb la diligència i paciència de Portuguesos". I encara, i com a sùmmum de l'evidència adulteradora, fra Pedro Simón, a les seves *Noticias Historiales*, apunta que "En Colom va sortir de Cadis en aquest descobriment [del Nou Món] per ordre dels Reis de Portugal".

Altrament, tot i que En Çurita, als *Anales de la Corona de Aragon*, faci desembarcar En Colom a Portugal, i entrevistar-se allà amb el rei portuguès, alhora ens innova que els Reis Catòlics, en rebent la carta del Descobridor per la qual els explicava que havia tornat del Nou Món, van enviar En Lope de Herrera davant el rei de Portugal "a advertir-lo del que passava en el descobriment que En Cristòfor Colom, el seu Almirall, havia fet en la seva navegació de Ponent, perquè entre ells s'excusessin totes les diferències que poguessin resultar sobre la conquesta de les Illes, i terres que esperaven descobrir per l'Oceà Occidental. Amb aquest Cavaller li declararen que havia arribat nova per una Caravel·la, de les que van anar amb En Colom, [que els deia] com havia trobat les Illes, i terra que anava a descobrir, i que eren poblades de gent molt disposada a convertir-se a la nostra santa Fe Catòlica". En Çurita deixa palès que els Reis Catòlics li feien saber la nova com a germà, perquè "sabien que en tindria molt plaer, així com per l'enaltiment de la nostra santa Fe Catòlica, com pel que a ells tocava".

De les quals paraules n'infereixo que hauria estat absurd que els reis catalans haguessin volgut fer saber al rei de Portugal la nova del descobriment si aquest ja l'hagués sabut i, encara més, si hagués tingut a casa seva el

mateix Descobridor. Textualment, la incoherència es resol si interpretem els paràgrafs de l'anada d'En Colom a Portugal com una interpolació de la censura, perquè els de la vinguda a Barcelona ja fa temps que sabem que són totalment certs.

Una nova dada més que reveladora és el cavaller que fa de correu entre el rei de Portugal i En Colom, un tal Martí de Noroña. Doncs bé: l'Alba Vallès, en un estudi intitulat "Cartes de l'Almirall Colom al seu fill Diego", ens innova que En Colom emprà també una altre Martí -En Martí de Gamboa- com a portador d'algunes de les cartes que adreça al seu fill, i que aquest correu era el fill d'En Joan de Gamboa, "gentilhome i familiar de la casa reial d'Aragó". No costa gaire, doncs, d'endevinar el canvi. En Joan de Gamboa, participà entre els partidaris joanistes a la guerra civil catalana entre la Generalitat i En Joan II. Fou senyor de la vila de Pals i capità encarregat de la defensa de la fortalesa de Torroella de Montgrí. La Vallès ens diu que "estigué casat en primeres núpcies amb l'Elionor de So i de Castre, vídua de l'Almirall Bernat de Vilamarí, amb la qual tingué un fill anomenat Martí de Gamboa". Una germana d'aquest, Isabel, estigué casada, segons documenta de nou l'Alba Vallès, amb el fill del Descobridor, En Dídac Colom.

De Pals a Barcelona, passant per Arenys i la Murtra

Establerta, per tant, la relació del correu reial, d'una banda amb Pals i Torroella i, de l'altra, amb la família Colom, només em queda provar un darrer rastre geogràfic per aclarir del tot la situació exacta del port, de la vila i del país que ens ocupen. Així, En Ferran Colom ens relata que el seu pare "fent el seu camí cap a Lisboa, va passar per un monestir on es trobava la reina de Portugal", però el nom del monestir ha desaparegut del text. Semblantment, En Casaus ens reporta que l'Almirall "vingué a un monestir de Sant Antoni, que és sobre un lloc que es diu Villa-Franca, on es trobava la reina". Com ja és habitual, les dues descripcions coincideixen amb tota precisió amb el pas d'En Colom pel monestir català de Sant Jeroni de la Murtra, de passada vers Barcelona, on s'hi allotjaven els reis.

Així ho recull En Josep Maria Cuyàs a la seva *Història de Badalona*, el qual, explica que, al mes d'abril de 1493, per la festa de Pasqua de Resurrecció, els reis Ferran i Isabel feren cap al monestir i que "fou precisament en la visita que comentem que, segons tradició conservada a la Casa Latrilla («Can Roc»), al peu del camí Ral, a l'antic Mas Sunyol, ubicat a la Riera de Sant Jeroni, i a la Torre Pallaresa, els repetits Monarques van rebre, a la Murtra, la visita d'En Cristòfor Colom, acabat d'arribar del seu primer viatge a Amèrica". I precisa que a Can Sunyol "segons la tradició, s'havia aturat a descansar En Cristòfor Colom quan anava a entrevistar-se amb els reis Catòlics, que sojornaven al monestir de Sant Jeroni de la Murtra". D'altra banda, En Joaquim Font i Cussò ha recollit la tradició que al mas de Can Butinyà "s'ha dit que hi va estar allotjat En Cristòfor Colom a raó d'unes entrevistes que mantingué amb els Reis Catòlics, els quals, en aquella ocasió, es trobaven descansant en el monestir de Sant Jeroni de la Murtra". Finalment, En Jaume Aymar ha recollit als nostres dies, de boca d'un antic veí de Sant Jeroni, que "En Colom hi va fer estada i que els monjos, en comitiva, van sortir de la Murtra a buscar-lo".

Les tradicions, doncs, són ben vives i diverses. I si fa uns anys, quan foren aplegades, van ser preses amb una gran dosi d'escepticisme, ara, mercès als treballs de difusió de l'Aymar, han atès un abast força general. Però, sobretot, mercès a les tasques d'investigació d'En Francesc Albardané, n'hem pogut tenir la pertinent corroboració documental, donat que fa uns anys va trobar a l'Arxiu Notarial de Barcelona un document en què constava que el Mas Sunyol pertanyia a la família dels Colom barcelonins. Per l'Albardaner: "el 1493 el mas Sunyol era propietat de la família Cessavasses, parenta de la família dels banquers Colom de Barcelona. Però encara hi ha més raons de pes per creure que En Colom va dormir en un lloc que li era familiar, ja que fins a la mort del canonge Francesc Colom i Bertran [1472], aquest mas va ser de la seva propietat. Podem llegir al seu testament que deixa aquesta masia als Cessavasses, que foren marmessors del dit canonge". I, referent a la connexió entre la família Colom i Badalona, apunta: "És ben conegut que la família dels banquers Colom de Barcelona tenia els drets de la parròquia de Badalona. El canonge Francesc Colom els

va heretar del seu pare Jaume i aquest del seu pare Guillem Colom, cofundador de la Taula de Canvi de Barcelona. La relació entre els Colom de Barcelona i Badalona queda, doncs, ben provada. ¿És per pura casualitat que el fill natural d'En Cristòfor Colom, Ferran Colom, tingué a la seva biblioteca un manuscrit sobre les *Practicar e Costumes de la Rectoria de Badalona?*".

Per si encara teníem dubtes del pas d'En Colom pel monestir, caldria ara afegir dos altres testimonis fonamentals: el primer és que, segons la tradició del monestir, hi ha un retrat del Descobridor en un permòdol de la galeria sud del claustre. L'Aymar n'ha dit que "la perfecció d'aquesta cara del claustre, respecte a d'altres molt més tosques, i un estudi iconogràfic detingut, fan lícit d'atribuir aquest retrat a l'Almirall". El segon testimoni, per mi irrenunciable, i del qual ningú fins ara no n'ha dit re, són dos possibles retrats d'amerindis, també en els permòdols de l'últim tram del claustre: l'un, de fesomia negroide, nas aixafat d'amples narius i llavis molsuts; l'altre, de cara arrodonida i de cabells llarguíssims, recollits en rosca sobre les orelles, i ulls petits i estirats. El pas d'En Colom per Sant Jeroni, doncs, resta fora de tot dubte. Però si venia de Palos com es que entraria a Barcelona pels seus límits badalonins? Com és que, encara més al nord, a Arenys de Munt, també s'ha recollit la tradició de l'arribada d'En Cristòfor Colom i del seu pas per la font de la Mare de Déu del Bon Tornar, a l'ermita de Can Sala de Dalt?

En Carles Fonfria, En Marc Oller i En Josep Lluís Rodríguez, al llibre *Les fonts naturals d'Arenys de Munt*, ens recorden que "una llegenda que corria pel poble assegura que els primers mariners que descobriren Amèrica, abans d'emprendre el viatge, varen anar a oferir tribut a la Mare de Déu del Bon Tornar". És factible, doncs, que si alguns mariners hi anaren abans de salpar cap Amèrica, també hi fessin cap en tornant, en senyal d'acció de gràcies, fent via cap a Barcelona. Sobretot perquè, d'altra banda, sabem per l'Amades que els Sala i En Colom eren parents i que l'antic mas Sala s'havia dit Mas Colom; que, d'acord amb la llista de tripulants del segon viatge, hi ha embarcat un Pere de Sala, i que, per un document de l'escrivania de l'Anton Ruiz de Porras, som conscients que un Cristòfol de Sala treballava

de paleta per En Ferran Colom, el 1526, a la casa que aquest tenia a Sevilla. I si hem de donar crèdit a la llegenda que novament recull l'Amades, que En Colom portava a bord de la seva nau la imatge de la sobredita Mare de Déu, és del tot lícit deduir que En Pere de Sala també anà en el primer viatge.

Em preguntava més amunt: com és que En Colom va passar per Arenys i pel monestir de Sant Jeroni de la Murtra? La resposta és ben simple: perquè el Descobridor i tota la seva comitiva provenia de la vila empordanesa de Pals. Després que el rei li escrivís que vingués amb tota celeritat a Barcelona, en la carta predita del 30 de març, travessà tot l'interior de Catalunya en un parell de dies -cosa totalment factible a l'època, segons el testimoni d'En Jeroni Müntzer, de 1494, que viatja de Girona a Barcelona en un sol dia-; dormí prop de Sant Jeroni de la Murtra, en una casa de la seva família, i el tercer dia, que fou 3 d'abril, entrà amb els reis i un nombrós seguici a Barcelona, on foren rebuts multitudinàriament.

Bibliografia

L'ATLES FURTIU

Alfred Bosch
Barcelona: Columna, 1998.

L'"Atles Català"

Coneixeu la història de Cresques d'Abraham, mestre de mapes i de bruixoles, i la del seu fill i deixeble Jafudà? Sabeu com es va gestar el cèlebre mapamundi conegut com "Atles Català", encàrrec de Joan, fill de Pere el Ceremoniós, i què se'n va fer? Us sorprendríeu si us diguessin que els Cresques van produir un altre atles, l'atles furtiu?

Si la resposa és afirmativa, vol dir que us

agrada la novel·la històrica, i si us agrada la novel·la històrica heu de llegir *L'Atles furtiu*. Comprovareu com l'autor ha rescatat les escases dades biogràfiques que coneixem dels dos jueus mallorquins i les ha incrustades en un gran fresc històric ple fins a vessar dels esdeveniments que van traspalsar Mallorca i Catalunya l'últim quart del segle catorze. La implacable successió dels fets encaixa la vida dels Cresques tant com l'obligació dels cartògrafs mallorquins de lliurar el mapamundi a l'infant Joan. Així, seguint el fil de la peripècia íntima (el pas de la infància a l'edat adulta) i exterior (l'aventura) del protagonista i narrador Jafudà Cresques, Alfred Bosch evoca qüestions tant interessants com la desaparició dels calls, la pesta, les intrigues de la Cort o les llegendes de terres llunyanes contades pels captius. I ho fa servint-se de personatges emblemàtics i excepcionals: un maquiabè·lic Bernat Metge, un Anselm Turmeda tolerant i progressista *avant la lettre*, o bé un fanàtic i incendiari Vicent Ferrer.

Es tracta, en definitiva, d'una aposta molt ambiciosa de la qual la novel·la surt prou airosa. Però la seva enormitat, l'acumulació de peces, admirablement ben encaixades, troba el seu punt dèbil en l'estil, poc personal i literari, que de vegades peca d'un col·loquialisme excessiu. Amb tot, les virtuts de *L'Atles furtiu* superen amb escreix els defectes, i per força la lectura n'ha de resultar apassionant. Tant, que sentireu un desig irrefrenable de contemplar el meravellós mapamundi, actualment custodiat a la Biblioteca Nacional de París. Feu cas, aleshores, dels savis consells del vell Cresques: No us cal viatjar per conèixer el món; des de casa, amb un ordinador personal, un mòdem i un navegador podeu visitar el gran atlas a:

http://www.bnf.fr/enluminures/texte/tx2_07.htm

Per als més intrèpids, n'existeix un magnífic facsímil a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona.

Marina Ruiz
Foc Nou. Any XXV. Núm. 289. Maig 1998

Addenda:

El lector lògicament interessat en el tema colombí és lògic que es qüestioni la presència de la ressenya anterior en la secció bibliogràfica del Butlletí. Que ningú temi una desviació dels nostres objectius o pensi que s'ha omplert un buit com s'ha pogut.

La veritat és que la novel·la *L'Atles furtiu* ofereix al lector un doll constant d'informació històrica en tots els vessants corresponents al segle XIV i amb constants incursions a l'antiguitat.

L'ambient de la novel·la centrat en un taller cartogràfic de mapes, el dels Cresques, amb personatges que hi fan cap i notícies que van i vénen de manera constant arribades de contrades llunyanes, l'estada accidentada per part de Jafudà, el protagonista i fill d'Abraham Cresques, tot plegat amorosit per la saviesa geogràfica, bíblica i nàutica del patriarca de la casa dels Cresques.

La lectura d'aquesta obra d'Alfred Bosch, constitueix una delícia poc freqüent perquè, des del punt de mira historiogràfic, immergeix de ple el llegidor en la vida social, en el medi intel·lectual, en el món mariner, en l'antiguitat cercadora de noves terres i aventures.

Heus aquí, doncs, el doble valor del llibre *L'Atles furtiu*, el literari-argumental i el marc riquíssim on es desplega l'activitat dels seus protagonistes.

Que sigui tot plegat, una invitació a la seva lectura.

Joaquim Arenas i Sampera

Fe d'errates

En l'article *Les butlles papals*, de Caius Parellada, publicat al butlletí núm. 21, pàg. 4 i següents, on diu Jaume Terrer de Blanes, ha de dir **Jaume Ferrer de Blanes**.

ACTIVITATS DEL CENTRE

La pertinença al Centre d'Estudis Colombins ofereix als socis una sèrie d'activitats.

Activitats anuals

L'Assemblea General Ordinària, màxim òrgan de decisió, aprova el programa anual de l'entitat, l'estat de comptes i el pressupost, i elegeix també la Junta Directiva.

Activitats trimestrals

Elaboració i edició del Butlletí del Centre, òrgan de relació i informació dels associats. Té un caràcter sobretot acadèmic i és l'exponent dels treballs de recerca dels socis.

Activitats mensuals

Mensualment, al llarg del curs acadèmic, hom celebra la Tertúlia Colombina, palestra on els estudiosos nostrats i forasters exposen temes que són fruit de la seva recerca o estudi. L'acte, doncs, té un caràcter científic i divulgador. Consisteix en una conferència amb col·loqui i sopar.

Activitats no periòdiques

- Conferències, col·loquis i taules rodones a petició d'associacions i entitats.
- Edició i difusió de treballs que elaboren els socis.
- Promoció de l'edició de llibres que facin referència a Colom i el món català.
- Biblioteca i fons documental per a consulta dels socis.
- Organització de cursos de formació per als associats (paleografia, història, noves metodologies d'investigació).

Informació:

Centre d'Estudis Colombins/Òmnium Cultural
Oficina Gestora
c/ Montcada, 20, pral. (Palau Dalmasas)
Tel. 319 80 50. Fax 310 69 00 - 08003 BARCELONA

En/Na (nom i cognoms).....
de professió
domicili
telèfon (part.) (feina)
població.....
comarca
sol·licita ser admès com a soci del Centre d'Estudis Colombins amb una quota anual (de 2.000 ptes. mínim) a través del Banc o Caixa
compte corrent núm.....
oficina núm.....
adreça
població.....
.....dde 19.....

Atentament,.....

Sr. Director del Banc/Caixa
agència.....
adreça
població.....
comarca

Distingit senyor, us prego que, fins a un altre avís, feu efectius amb càrrec al meu compte corrent o d'estalvi els rebuts que us presentarà el Centre d'Estudis Colombins (Òmnium Cultural).

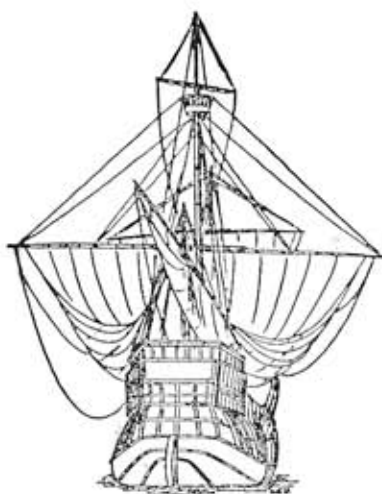
Atentament,.....

compte/libreta núm.
titular
adreça
Barcelonad.....de 19

ÒMNIUM CULTURAL

Montcada 20 pral. (Palau Dalmasas)
Tel. (93) 319 80 50 - Fax (93) 310 69 00
08003 BARCELONA

La *Santa Maria* fent cami a mitja vela.